

Meten van studentbetrokkenheid in het hbo

Diepen, van, M. en Elffers, L. (2021). *Meten van studentbetrokkenheid in het hbo*. Amsterdam: Lectoraat Kansrijke Schoolloopbanen in een Diverse Stad, Hogeschool van Amsterdam.

Meten van studentbetrokkenheid in het hbo

Inleiding

Wat is betrokkenheid?

Als studenten zich op hun plek voelen in een onderwijsomgeving hebben zij een grotere kans om succesvol te studeren. In de literatuur worden hiervoor ook wel de termen 'binding', 'engagement', of 'betrokkenheid' gebruikt (Fredricks, Blumenfeld & Paris, 2004). Rumberger (1987) was de eerste die stelde dat uitval moet worden gezien als het eindpunt van een proces van afnemende schoolse betrokkenheid. Dit idee heeft onderzoekers ertoe aangezet dit proces verder in kaart te brengen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen emotionele betrokkenheid en gedragsmatige betrokkenheid.

Emotionele betrokkenheid

In eerste instantie werd betrokkenheid (*engagement*), dus vooral in emotionele termen gedefinieerd (Rumberger & Rotermund, 2012). Emotionele betrokkenheid wordt vaak gedefinieerd aan de hand van twee dimensies: sociale en inhoudelijke identificatie (*belonging* en *valuing*).

Ten eerste moeten studenten zich kunnen identificeren met de onderwijsomgeving en ervaren dat zij volwaardig deel uitmaken van de schoolgemeenschap (Elffers, Oort & Karsten, 2012). Dit wordt ook wel een *sense of belonging* (thuisgevoel, sociale identificatie) genoemd.

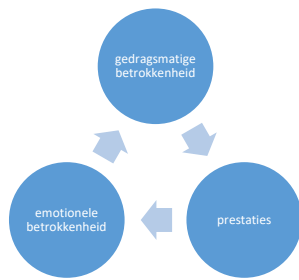
Ten tweede moeten studenten ervaren dat het onderwijs – en de opbrengst van dat onderwijs – persoonlijke en praktische waarde voor hen heeft. Dit wordt ook wel *valuing* (inhoudelijke identificatie) genoemd (Finn, 1993).

Gedragsmatige betrokkenheid

De tweede dimensie van betrokkenheid betreft het gedrag van studenten: hoe betrokken gedraagt een student zich? Gedragsmatige betrokkenheid betreft de actieve participatie van studenten in de opleiding, door naar de lessen te komen, de opdrachten te maken, door te zetten als het moeilijk wordt en actief bij te dragen aan lessen of projecten (Elffers, 2012). Maar ook extra-curriculaire participatie, zoals participeren in een studievereniging of de medezeggenschapsraad, zijn vormen van gedragsmatige betrokkenheid (Fredricks, Blumenfeld & Paris, 2004).

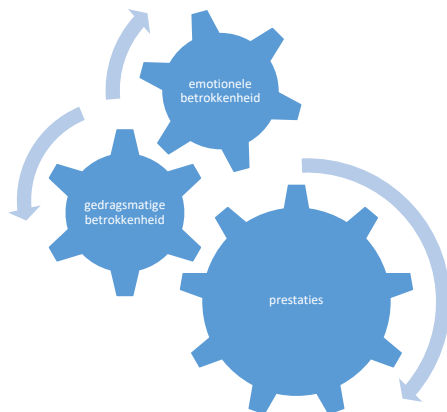
Betrokkenheid als zichzelf versterkende cyclus

Door de interactie tussen emoties en gedrag als voorspeller van studiesucces te onderzoeken, kan het proces dat leidt tot uitval beter in kaart gebracht worden (Elffers, 2012). Finn (1989) modelleerde als eerste onderzoeker het proces van studiesucces en uitval aan de hand van de begrippen emotionele en gedragsmatige betrokkenheid.

Figuur: Betrokkenheidsmodel van Finn

Hij stelde dat gedragmatige betrokkenheid leidt tot betere prestaties en dat betere prestaties leiden tot sterkere emotionele betrokkenheid. Emotionele betrokkenheid versterkt weer de gedragmatige betrokkenheid. Inmiddels is duidelijk dat de cyclus niet volgens deze strakke volgorde verloopt, en dat emotionele betrokkenheid bijvoorbeeld ook sterke directe effecten op prestaties heeft (Elffers, 2011). Maar het idee van een zichzelf versterkende – of verzwakkende – cyclus is een krachtig model gebleken. Wie actief participeert, zal zich ook meer identificeren met de onderwijsomgeving. Wie zich sterk identificeert met de onderwijsomgeving, is ook geneigd zich actiever in te zetten. Zo ontstaat een zichzelf versterkende cyclus van betrokkenheid, die positieve effecten heeft op de studievoortgang. Het balletje kan echter ook de andere kant uit rollen: wie zich minder sterk identificeert met de onderwijsomgeving, zal ook minder actief participeren. De identificatie wordt zwakker als iemand maar weinig participeert. Op die manier ontstaat een negatieve spiraal van afnemende betrokkenheid en prestaties, waarvan het eindpunt uitval is. Het idee van een zichzelf versterkende cyclus suggereert dat het in feite niet zoveel uitmaakt wat het balletje doet rollen: als de radertjes van betrokkenheid maar gaan draaien (Elffers, 2012).

Figuur: Betrokkenheidsmodel van Elffers (2012)

Betrokkenheid als voorspeller van studiesucces

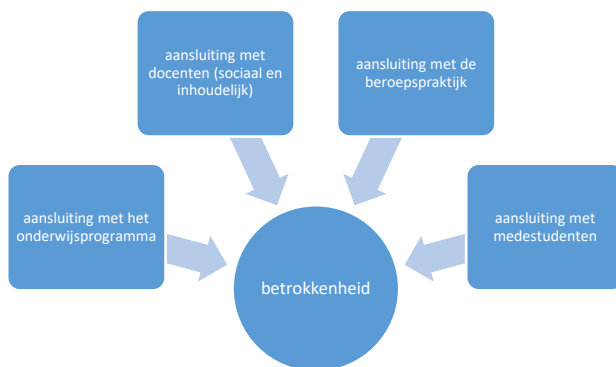
Volgens Christenson en Reschly (2010) kunnen onderwijsinterventies ter bevordering van studiesucces (of prestaties) dan ook geëvalueerd worden aan de hand van een meting van studentbetrokkenheid. Vaak worden interventies in het onderwijs enkel geëvalueerd aan de hand van rendementen (hebben meer studenten een diploma gehaald?). Directe effecten van onderwijsinterventies op diplomarendementen zijn in veel gevallen echter lastig aan te tonen, maar dat wil niet zeggen dat ze niet effectief zijn. De invloed van een interventie op studiesucces is in veel gevallen indirect. Een interventie kan de betrokkenheid verhogen. En daarvan is bekend dat dit direct effect heeft op studiesucces (en dus op rendementen). Het toetsen van effecten van interventies op de betrokkenheid van studenten biedt daarom een nuttig alternatief (Elffers, 2012).

Stimuleren van betrokkenheid binnen de onderwijsorganisatie

Betrokkenheid is afhankelijk van de aansluiting van het onderwijs op de intenties en behoeften van de student. Dit impliceert dat er niet één recept is, waarmee het onderwijs de betrokkenheid van studenten kan stimuleren. Het vraagt van onderwijsinstellingen in de eerste plaats dat zij hun studenten goed kennen om in te kunnen spelen op hun vraag: Wat komen ze halen? Wat hebben ze nodig? (Elffers, 2012)

Betrokkenheid kan op verschillende niveaus binnen een onderwijsorganisatie worden gestimuleerd: iedereen in een onderwijsorganisatie bouwt mee aan de aansluiting tussen student en onderwijsomgeving. De inhoud van de opleiding is sterk bepalend gebleken voor de betrokkenheid van studenten (Elffers, 2011). Het gaat dan om inspirerende colleges en werkgroepen (onderwijsprogramma), vakbekwame docenten met voldoende sociale vaardigheden, en een gedegen kennismaking met de beroepspraktijk waarvoor wordt opgeleid. Ook de interactie tussen studenten is van invloed op de betrokkenheid (Jencks & Mayer, 1990 ; Kahlenberg, 2001 ; Ryan, 2000). Hoe meer interactie over de (inhoud van de) opleiding er plaatsvindt tussen studenten, hoe meer ze betrokken raken in het leerproces. Bovendien is het zo dat studenten die meer vriendschappen hebben binnen de onderwijsinstelling, zich meer betrokken voelen en gedragen. Hier kan de opleiding ook een rol in spelen, zowel intra- als extra-curriculair (Zhoc et al, 2016).

Figuur: aansluiting met diverse factoren beïnvloedt de mate van betrokkenheid

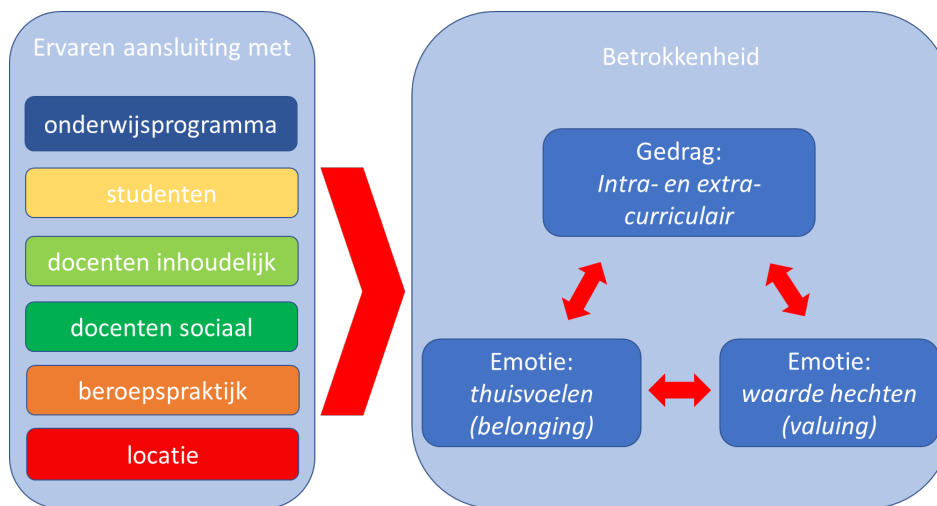
Dit model van betrokkenheid biedt een geschikte kapstok om na te denken over de vraag op welke manier de betrokkenheid van studenten beter gestimuleerd kan worden.

Door studentbetrokkenheid te monitoren en in gesprek te blijven met studenten over hun behoeften en ervaringen, kan tijdig en gericht worden nagedacht over oplossingen wanneer de binding onvoldoende tot stand komt of lijkt af te nemen (Elffers, 2012). Daarmee kan uitval voorkomen worden (Christenson & Reschly, 2010).

Een meetinstrument studentbetrokkenheid in het hbo

Model als basis

Op basis van bovenstaande theorieën is een meetinstrument ontwikkeld en gevalideerd waarmee studentbetrokkenheid kan worden gemeten in het hbo. In onderstaande figuur is een visuele weergave van het onderliggende model gepresenteerd.

Figuur: Model dat ten grondslag ligt aan het meetinstrument studentbetrokkenheid (Van Diepen & Elffers, 2019)

De kracht van dit model is dat de verschillende dimensies van betrokkenheid heel scherp uit elkaar worden gehaald (gedrag, thuisvoelen en waarde hechten), alsmede de factoren die bijdragen aan studentbetrokkenheid (facilitatoren, 'mogelijkmakers') aan de linkerkant van het model.

In bovenstaand model is te zien dat naast de genoemde variabelen ook de ervaren aansluiting met de locatie van de onderwijsinstelling in kaart kan worden gebracht. Deze schaal is toegevoegd om gerichte vragen over grootstedelijke vraagstukken van opleidingen (*urban education*) te kunnen beantwoorden (bijv. doet het ertoe dat de opleiding in de grote stad Amsterdam is gevestigd?).

Items meetinstrument

Het meetinstrument bestaat uit een vragenlijst met 50 stellingen (zie bijlage) die is gebaseerd op het meetinstrument studentbetrokkenheid mbo (Elffers, 2011).

De stellingen gaan over negen onderwerpen. De eerste vier onderwerpen zijn de aspecten van studentbetrokkenheid:

1. Thuisvoelen (5 stellingen)
2. Waarde hechten (5 stellingen)
3. Gedrag intracurriculair (6 stellingen)
4. Gedrag extracurriculair (5 stellingen)

De volgende vijf onderwerpen gaan over de aansluiting die studenten ervaren met verschillende aspecten van de onderwijsomgeving:

5. Ervaren aansluiting met onderwijsprogramma (5 stellingen)
6. Ervaren aansluiting met studenten (4 stellingen)
7. Ervaren aansluiting met docenten inhoudelijk (5 stellingen)
8. Ervaren aansluiting met docenten sociaal (5 stellingen)
9. Ervaren aansluiting met de beroepspraktijk (5 stellingen)
10. Ervaren aansluiting met locatie van de onderwijsinstelling (5 stellingen)

Studenten krijgen bij elke stelling vijf antwoordopties: *zeer oneens, oneens, neutraal, eens, zeer mee eens*.

Voorbeelden van stellingen bij de eerste vier onderwerpen:

- Thuisvoelen: 'Deze hogeschool past goed bij mij.'
- Waarde hechten: 'Ik leer op deze opleiding kennis en vaardigheden die van pas komen in mijn latere werk.'
- Gedrag intracurriculair: 'Ik ben de meeste lessen aanwezig.'
- Gedrag extracurriculair: 'Ik doe mee aan extra activiteiten van de hogeschool zoals sport, cultuur, debatten, of uitjes.'

Toepassing meetinstrument

Het meetinstrument kan worden gebruikt om gerichte vragen van opleidingen te beantwoorden. Zo kunnen opleidingen het meetinstrument gebruiken voorafgaand aan een verandering of interventie, en een jaar later na afloop van de verandering (denk aan een curriculumwijziging of het online onderwijs ten gevolge van de coronapandemie). Het meetinstrument geeft dan inzicht in de mate van betrokkenheid voor en na de verandering, maar ook in de relatie tussen de dimensies van betrokkenheid en de factoren die bijdragen aan betrokkenheid op verschillende momenten.

Ook kan het instrument worden gebruikt om verschillende groepen met elkaar te vergelijken en inzicht te krijgen in welke factoren bijdragen aan de betrokkenheid van studenten om te weten aan welke knoppen het best gedraaid kan worden. Bij verschillende groepen kan gedacht worden aan bijvoorbeeld eerste- en ouderejaars studenten of studenten met verschillende achtergronden (denk aan migratieachtergrond, vooropleiding, opleidingsniveau ouders, geslacht, stage, etc.). Zo kunnen opleidingen weloverwogen keuzes maken en interventies evalueren.

Literatuur

Christenson, S.L. & Reschly, A.L. (2010). Check & Connect: enhancing school completion through student engagement. In: E. Doll & J. Charvat (red). *Handbook of prevention science*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Diepen, van, M. & Elffers, L. (2019). *Meetinstrument studentbetrokkenheid bbo*. Raadplegen via: www.hva.nl/kansrijkeschoolloopbanen/projecten

Elffers, L. (2011). *The transition to post-secondary vocational education. Students' entrance, experience and attainment*. Enschede: Ipskamp.

Elffers, L. (2012). Staying on track: behavioral engagement of at-risk and non-at-risk students in postsecondary vocational education. *European Journal of Psychology of Education*, 28 (2), 545-562.

Elffers, L. (2016). *Kansrijke schoolloopbanen in en op weg naar het bbo. Een ketenbenadering*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam. (lectorale rede).

Elffers, L., Oort, F.J., & Karsten, S. (2012). Making the connection: the role of social and academic school experiences in students' emotional engagement with school in post-secondary vocational education. *Learning and Individual Differences*, 22 (2), 242-250.

Finn, J. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59 (2), 117-142.

Finn, J. (1993). *School engagement and students at risk*. Washington: National Centre for Educational Statistics.

Fredricks, J.A., Blumenfeld, P.C. & Paris, A.H. (2004). School engagement: potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74 (1), 59-109.

Rumberger, R.W. (1987). High school dropouts: a review of issues and evidence. *Review of Educational Research*, 57 (2), 101-121.

Rumberger, R.W. & Rotermund, S. (2012). The relationship between engagement and high school dropout. In: S.L. Christenson, A.L. Reschly & C. Wylie (red). *Handbook of research on student engagement*. New York: Springer.

Bijlage

Items meetinstrument studentbetrokkenheid hbo (Van Diepen & Elffers, 2019)

(Items bij Emotionele betrokkenheid – Thuisvoelen)

Over deze hogeschool

1. Ik voel me thuis op deze hogeschool.
2. Deze hogeschool past goed bij mij.
3. Ik zit op deze hogeschool goed op mijn plek.
4. Ik voel me verbonden met deze hogeschool.
5. Ik ben er trots op dat ik op deze hogeschool studeer.

(Items bij Emotionele betrokkenheid – Waarde hechten)

Over jouw opleiding

6. Deze opleiding bereidt mij goed voor op het werk dat ik later wil uitoefenen.
7. Ik leer op deze opleiding kennis en vaardigheden die van pas komen in mijn latere werk.
8. Het diploma van deze opleiding helpt mij verder in mijn loopbaan.
9. Ik leer nuttige kennis en vaardigheden op deze opleiding.
10. Deze opleiding helpt mij om mijn doelen te bereiken.

(Items bij Gedragmatige betrokkenheid – Gedrag intracurriculair)

11. Ik ben de meeste lessen aanwezig.
12. Ik ben meestal goed voorbereid voor de lessen.
13. Ik ben meestal goed voorbereid voor toetsen.
14. Ik draag voldoende bij aan groepsopdrachten of -projecten.
15. Ik let meestal goed op tijdens de lessen.
16. Ik werk hard voor mijn studie.

(Items bij Gedragmatige betrokkenheid – Gedrag extracurriculair)

17. Ik doe mee aan extra activiteiten van de HvA zoals sport, cultuur, debatten, of uitjes.
18. Ik ben actief in een studievereniging van de HvA.
19. Ik denk en praat mee over verbetering van het onderwijs op de HvA.
20. Ik ben actief in een opleidingscommissie of studentenraad.
21. Ik zet mij in voor extra activiteiten van mijn opleiding, b.v. als eerstejaars mentor, bij voorlichtingsdagen of de introductieweek.

(Items bij Ervaren aansluiting met Onderwijsprogramma)

Over jouw onderwijs

22. De meeste lessen vind ik interessant.
23. De meeste werkvormen passen goed bij mij.
24. De meeste opdrachten vind ik zinvol.
25. Het niveau van de opleiding past bij mij.

26. Het aantal lessen sluit aan bij wat ik nodig heb.

(Items bij Ervaren aansluiting met Studenten)

Over jouw medestudenten

27. Ik kan het goed vinden met mijn medestudenten.
28. Ik heb nieuwe vrienden gemaakt op deze opleiding.
29. Mijn medestudenten vind ik aardig.
30. Ik kan bij mijn medestudenten terecht voor vragen of hulp bij mijn studie. De meeste lessen vind ik interessant.

(Items bij Ervaren aansluiting met Docenten inhoudelijk <31-35> en sociaal <36-40>)

Over jouw docenten

31. De instructie van de docenten is voor mij duidelijk.
32. De inhoudelijke begeleiding door de docenten sluit aan bij wat ik nodig heb.
33. De docenten helpen mij goed als ik vragen heb over de lesstof.
34. De docenten hebben voldoende expertise waar ik van kan leren.
35. De docenten zijn voor mij een inspirerend voorbeeld in hun vakgebied.

36. Ik heb een prettig contact met de docenten.
37. De docenten vind ik aardig.
38. De docenten tonen interesse in mij.
39. De docenten nemen de tijd voor mij.
40. Ik kan de docenten in vertrouwen nemen.

(Items bij Ervaren aansluiting met de Beroepspraktijk)

Over de beroepspraktijk

41. Ik heb een duidelijk beeld van de beroepspraktijk waarvoor ik word opgeleid.
42. De beroepspraktijk waarvoor ik word opgeleid past goed bij mij.
43. Ik verheug mij erop straks aan de slag te gaan in de beroepspraktijk waarvoor ik word opgeleid.
44. Ik pas goed bij de mensen die werken in het werkveld waarvoor ik word opgeleid.
45. Het werk waarvoor ik word opgeleid motiveert mij om mijn opleiding af te maken.

(Items bij Ervaren aansluiting met de locatie van de onderwijsinstelling <bijv. Amsterdam>)

Over Amsterdam

46. Ik voel me thuis in Amsterdam.
47. Ik voel me verbonden met de stad Amsterdam.
48. Ik vind het leuk om in Amsterdam te studeren.
49. Buiten mijn lessen ben ik ook regelmatig te vinden in Amsterdam.
50. Het heeft voor mij meerwaarde dat de HvA in Amsterdam is.